

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันจะปรากฏภาพของกลุ่มคนเล็กคนน้อยในสังคมที่ได้รวมพลังกันต่อสู้กับสิ่งที่พวกเขาคิดว่าไม่ชอบธรรม ภาพเหล่านี้ถูกสะท้อนในการศึกษาของประสาท ปินดบแต่ง เรื่อง *การเมืองบนท้องถนน 99 วัน* สมัชชาคนจน และประวัติศาสตร์การเดินขบวน ชุมนุมประท้วงในสังคมไทย หรือ ในงานของผาสุก พงษ์ไพจิตรและคณะ เรื่อง *วิถีชีวิต วิถีสู้ : ขบวนการประชาชนร่วมสมัย* ซึ่งปรากฏการณ์การต่อสู้ของคนกลุ่มดังกล่าวนั้น ชัยวัฒน์ สถาอานันท์มองว่าเป็นการต่อสู้ที่อยู่ในบริบทของความขัดแย้งในสถานการณ์แบบใหม่¹ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ลักษณะคือ

1. ความขัดแย้งระหว่างประชาชนด้วยกันเองในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ
2. ความขัดแย้งทางเศรษฐกิจอันเป็นผลมาจากช่องว่างระหว่างคนมั่งมีกับคนยากจน หรือมีน้อยกว่า
3. ความขัดแย้งระหว่างการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยระบอบรัฐสภา คือ ประชาธิปไตยแบบมีตัวแทนกับการรวมกลุ่มของประชาชนหรือประชาธิปไตยทางตรง

ความขัดแย้งภายใต้สถานการณ์แบบนี้มีจำนวนมากขึ้น บางครั้งความขัดแย้งเหล่านี้ก็ถูกแก้ไขให้ลุกล่งไปด้วยการใช้ความรุนแรงเป็นเครื่องมือในการแก้ไขความขัดแย้ง² ซึ่งการใช้ความรุนแรงมี "ราคา" ของความสูญเสีย นั่นคือ ผลของความรุนแรงทำลายทั้งชีวิตอันเป็นปกติของผู้คนและความฝันของเขาด้วย³

ในการเผชิญหน้ากับความขัดแย้งจึงจำเป็นต้องใช้วิธีการที่เหมาะสมซึ่งควรจะต้องเป็นวิธีการจัดการความขัดแย้งหรือการแก้ไขความขัดแย้งที่จะไม่ทำให้ความขัดแย้งเหล่านี้กลายเป็นความรุนแรง ดังนั้น การจัดการความขัดแย้งด้วยแนวทางสันติวิธี อันหมายถึงการไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง จึงถูกเสนอขึ้นโดยนักวิชาการหลายคน เช่น ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ในบทความเรื่อง "คำสั่ง 66/43?: รัฐ, ปัญหาวัฒนธรรมของรัฐกับการจัดการความขัดแย้งในศตวรรษใหม่"⁴ ซึ่งได้เน้นไปที่บทบาทของภาครัฐในการสร้างวัฒนธรรมแห่งการยอมรับความขัดแย้งใหม่เหล่านี้ด้วยกระบวนการที่สันติวิธี หรือแนวคิดของประเวศ วะสี ที่ต้องการให้มีการจัดตั้งสถาบันขึ้นมาจัดการความขัดแย้งเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการใช้ความ

¹ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *อวธรรม์ชีวิต?* (กรุงเทพฯ: ฟาเดียวกัน, 2546), หน้า 130 -140.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 28.

³ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *ท่ายางทางเลือก : ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2533), หน้า 53 - 54.

⁴ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *อวธรรม์ชีวิต?*, หน้า 130 -153.

รุนแรงในการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่นับวันจะมีมากขึ้นซึ่งประเวศมองว่ามาจากการที่ “บ้านเมืองมีความเจริญมากขึ้น”⁵ นอกจากนั้นยังมีนักวิชาการอีกมากที่เห็นด้วยกับการใช้แนวทางสันติวิธีในการเผชิญหน้ากับความขัดแย้ง⁶

ดูเหมือนว่าภาครัฐเองก็จะเล็งเห็นว่าการใช้แนวทางสันติวิธีในการแก้ปัญหาความขัดแย้งนั้นเป็นเรื่องที่เหมาะสม จึงได้มีการลงนามในคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง นโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี วันที่ 9 กันยายน พ.ศ.2546 โดยมติดังกล่าวเป็นการ “อนุมัติตามมติคณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเสนอคณะรัฐมนตรี คณะที่ 1 ที่มีมติเห็นชอบตามที่ คณะกรรมการยุทธศาสตร์สันติวิธี สมาคมความมั่นคงแห่งชาติ เสนอร่างคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง “นโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี” เพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เป็นรูปธรรมและเหมาะสม โดยมุ่งสร้างบรรทัดฐานในการใช้ยุทธศาสตร์สันติวิธีที่มีการกำหนดมาตรฐานมาตรการ กลไกและกระบวนการดำเนินงานที่ชัดเจน สามารถตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงาน รวมทั้งมุ่งพัฒนาและส่งเสริมบุคลากรให้เข้าใจเรื่องสันติวิธียิ่งขึ้น⁷

ในอดีต สันติวิธีก็ถูกเอ่ยอ้างและนำมาใช้ปฏิบัติจริงบ่อยครั้ง อาทิ แนวคิดสันติประชาธรรมของป๋วย อึ๊งภากรณ์ หรือ ในการเคลื่อนไหว 14 ตุลา 2516 ซึ่ง ชาญวิทย์ เกษตรศิริ(2544) ได้บันทึกประวัติศาสตร์ช่วงหนึ่งว่า “ศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทยออกแถลงการณ์มีความตอนหนึ่งว่า “จากการกระทำของกลุ่มเรียกร้องรัฐธรรมนูญ เป็นการดำเนินการโดยเปิดเผยและสันติวิธี เพื่อให้ความรู้แก่ประชาชน...”⁸ (เน้นโดยผู้ศึกษา) หรือ การเกิดขึ้นของกลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคมที่ได้ก่อตั้งขึ้นในปี 2519 กลุ่มดังกล่าวได้มีการดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษา ส่งเสริม และการจัดอบรมสันติวิธี⁹ สำหรับในปัจจุบันได้มีการตั้งสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น และการจัดตั้งศูนย์สันติวิธีและธรรมมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า เป็นต้น ตัวอย่างเหล่านี้เป็นเครื่องยืนยันว่าทฤษฎีและแนวทางวิธีการปฏิบัติของสันติวิธีนั้นมิได้จำกัดอยู่เพียงแค่วงการศึกษาด้านวิชาการเท่านั้น หากแต่ได้ขยายตัวออกมาสู่แนวทางปฏิบัติอย่าง

⁵ ประเวศ วะสี, “การแก้ไขความขัดแย้ง เรื่อง ท่อก๊าซ ที่จะนะ,” มติชน (20 มิถุนายน 2546): 7.

⁶ ดูรายละเอียดใน ฉันทนา บรรพศิริโชติ, “ความขัดแย้งในสังคมไทย: ช่องว่างของการรับรู้และความเข้าใจ,” ใน ความขัดแย้งในสังคมไทยยุควิกฤตเศรษฐกิจ, พิมพ์ครั้งที่ 2, พัชรีย์ สิโรรส, บรรณาธิการ, (กรุงเทพฯ: โครงการปริญญาโทสำหรับนักบริหาร สาขาบริหารรัฐกิจ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2543), หน้า 15-64. หรือ มารค ตามไท, “การจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี,” ใน สันติวิธี: ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความมั่นคง, พิมพ์ครั้งที่ 2, สถาบันยุทธศาสตร์ สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุทรไพศาล, 2544), หน้า 77-83. หรือ ไพศาล วงศ์วรวิสิทธิ์, สร้างสันติด้วยมือเรา คู่มือสันติวิธีสำหรับนักปฏิบัติการไว้ความรุนแรง (กรุงเทพฯ: กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม, 2533).

⁷ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, “คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง นโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี,” 9 กันยายน 2546

⁸ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, บันทึกประวัติศาสตร์ 14 ตุลา 2516, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สายธาร, 2544), หน้า 14.

⁹ ไพศาล วงศ์วรวิสิทธิ์, สร้างสันติด้วยมือเรา คู่มือสันติวิธีสำหรับนักปฏิบัติการไว้ความรุนแรง (กรุงเทพฯ: กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม, 2533), คำนำ(9)

กว้างขวางและเกี่ยวข้องกับคนหลายกลุ่ม ทั้งภาครัฐ และประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน

จากการอภิปรายข้างต้น อาจสรุปได้ว่าเมื่อเกิดความขัดแย้งขึ้น การใช้แนวทางสันติวิธีเข้าจัดการกับความขัดแย้งเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาให้เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจริงจะพบว่า ในบางโครงการฯ แม้จะมีการกล่าวอ้างว่ามีการใช้สันติวิธีในการรับมือกับความขัดแย้ง ซึ่งโดยตรรกะของสันติวิธีแล้ว หากมีการใช้แนวทางดังกล่าวจริง ความรุนแรงก็ไม่ควรจะเกิดขึ้น แต่ในความเป็นจริงแล้วยังปรากฏว่ามีความรุนแรงเป็นข่าวอย่างต่อเนื่อง ดังเช่น ในโครงการท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซ ไทย - มาเลเซีย

หากพิจารณาจากประวัติ¹⁰ การเคลื่อนไหวและวิธีการที่ทั้งสองฝ่ายใช้แล้วจะพบว่าในระยะเริ่มแรกทั้งสองฝ่ายได้มีความพยายามที่จะใช้วิธีการที่ไม่รุนแรง เช่น การประชาสัมพันธ์ การจัดให้มีการศึกษาดูงานตามสถานที่ต่าง ๆ การจัดเวทีเพื่อชี้แจงโครงการฯ การคัดค้านโครงการฯ โดยการเขียนป้ายคัดค้าน การจัดเวทีอภิปรายเรื่องข้อดีข้อเสียของโครงการฯ เป็นต้น แต่เมื่อเหตุการณ์ความวุ่นวายในการทำประชาพิจารณ์ทั้งสองครั้งเกิดขึ้น ก็ดูเหมือนว่าการรับรู้ว่าการใช้ความรุนแรงในโครงการฯก็ได้แผ่ขยายไปในการรับรู้ของสาธารณะผ่านทางสื่อต่างๆ ทั้งนี้เหตุการณ์ความรุนแรงที่ปรากฏอยู่ในสื่อต่างๆไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่เหตุการณ์เดียวเท่านั้น เหตุการณ์ที่มีการใช้ความรุนแรงยังปรากฏสู่สาธารณะอย่างน้อยอีก 2 – 3 ครั้ง เช่น เหตุการณ์ความวุ่นวายในการทำประชาพิจารณ์ในช่วงปี 2543 เหตุการณ์ความวุ่นวายในวันที่ 20 ธันวาคม 2545 หรือเหตุการณ์ที่เจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมเยาวชนชายคัดค้าน จนเยาวชนคนหนึ่งได้รับบาดเจ็บ (กะโหลกร้าว) ในเดือนพฤศจิกายน 2546 เป็นต้น

ท่ามกลางข่าวการเกิดความรุนแรงดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นนั้นก็ได้มีการเสนอข่าวถึงความพยายามที่เสนอการใช้แนวทางสันติวิธี เช่น การใช้คนกลาง ในการหาทางออกให้กับปัญหาต่างๆ หรือ การลงพื้นที่ของคณะกรรมการยุทธศาสตร์สันติวิธี เป็นต้น แต่กระนั้นความรุนแรงก็ยังปรากฏอยู่จนถึงปัจจุบัน

จากสถานการณ์ทั้งหมดจึงทำให้เกิดคำถามว่า ทำไมความพยายามใช้แนวทางสันติวิธีในโครงการท่อก๊าซฯ จึงไม่ประสบความสำเร็จ นั่นคือ เมื่อมีการใช้แนวทางสันติวิธีในสถานการณ์ความขัดแย้งแล้ว ความรุนแรงก็ไม่น่าที่จะเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง อะไรคือสิ่งที่แนวทางสันติวิธีที่ถูกเสนอขึ้นมาหรือกำลังถูกใช้งานอยู่ขาดหายไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

- 1) เพื่อศึกษาความเข้าใจและการรับรู้เรื่องสันติวิธีของกลุ่มผู้ขัดแย้งในโครงการโรงท่อส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย-มาเลเซีย อ.จะนะ จ.สงขลา

¹⁰ ดูรายละเอียดในบทที่ 3

- 2) เพื่อศึกษาเงื่อนไขที่ทำให้การใช้สันติวิธีไม่สำเร็จในสถานการณ์ความขัดแย้ง

1.3 สมมติฐานของการศึกษา

การศึกษานี้ได้ตั้งสมมติฐาน 2 ข้อที่ทำให้การใช้สันติวิธีไม่ประสบความสำเร็จและส่วนที่ขาดหายไปจาก คือ

- 1) คู่ขัดแย้งมีการรับรู้แนวทางสันติวิธีที่แตกต่างกัน
- 2) การใช้แนวทางสันติวิธีในโครงการทอส่งก๊าซฯขาดการสร้างควมไว้วางใจและช่องทางการสื่อสารระหว่างกันของคู่ขัดแย้ง

1.4 ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้จะเน้นไปที่แนวทางสันติวิธีที่คู่ขัดแย้งอ้างว่าได้มีการใช้ในการเคลื่อนไหว โดยที่จะจำกัดนับตั้งแต่เมื่อเกิดการคัดค้านอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในปี 2541 จนถึงปี 2546 โดยจะศึกษาทั้งเงื่อนไขหรือปัจจัยที่เอื้อให้เกิดการใช้แนวทางสันติวิธีและข้อจำกัดต่างๆที่ถูกใช้ภายใต้บริบทสังคม เศรษฐกิจและการเมืองในขณะนั้นประกอบ

1.5 ข้อจำกัดของการศึกษา

- 1) ผู้ที่ให้สัมภาษณ์ส่วนมากโดยเฉพาะฝ่ายคัดค้านยังคงมีความในชั้นศาลที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเคลื่อนไหวในโครงการทอส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย – มาเลเซีย การให้ข้อมูลจึงเป็นไปอย่างระมัดระวัง และข้อมูลบางส่วนผู้ให้สัมภาษณ์ไม่สามารถเปิดเผยได้
- 2) ความขัดแย้งในโครงการทอส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย – มาเลเซียเป็นความขัดแย้งที่รุนแรง ดังนั้นการตรวจสอบข้อมูลจึงเป็นเรื่องสำคัญ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากผู้ศึกษาเป็นคนนอก จึงประสบปัญหาในเรื่องการตรวจสอบข้อเท็จจริงของเหตุการณ์บางส่วนทั้งที่ปรากฏเป็นข่าวสู่สาธารณะและจากคำบอกเล่าของผู้ที่เกี่ยวข้องในความขัดแย้ง

1.6 วิธีดำเนินการศึกษา

การใช้แนวทางสันติวิธีในโครงการทอส่งก๊าซและโรงแยกก๊าซไทย-มาเลเซีย อ.จะนะ จ.สงขลาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

- 1) การสำรวจและรวบรวมเอกสารโดยค้นคว้ารวบรวมข้อมูลและเอกสาร (Documentary Research) โดยค้นคว้ารวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ แนวคิดและทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นกรอบในการพรรณนาและอธิบาย โดยแบ่งเอกสารเป็น 2 ส่วน คือ

(ก) เอกสารชั้นต้น (Primary Sources) เช่น คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี , แกลงการณ์ต่างๆ

(ข) เอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) เช่น ข้อมูลเหตุการณ์จากหนังสือพิมพ์รายวันและรายสัปดาห์ บทความวารสาร หนังสือ งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-dept interview) เพื่อยืนยันข้อมูลและเอกสารที่ยังไม่ชัดเจนและไม่สมบูรณ์ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญซึ่งอาจจะประกอบไปด้วยหน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในแง่ของการเป็นผู้ตัดสินใจและเป็นผู้ที่ต้องเผชิญหน้ากับสถานการณ์ความขัดแย้ง และกลุ่มที่เคลื่อนไหวคัดค้าน

1.7 คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

สันติวิธี	หมายถึง	การกระทำที่ละเว้นจากการใช้ความรุนแรงเมื่อเผชิญหน้ากับความขัดแย้ง
ความรุนแรง	หมายถึง	การทำร้ายทางร่างกายและจิตใจ(ทางกายภาพ)หรือความรุนแรงทางตรงและการทำร้ายอันเนื่องมาจากความรุนแรงจากโครงสร้าง และความรุนแรงจากวัฒนธรรม
คู่ขัดแย้ง	หมายถึง	บริษัทผู้รับผิดชอบโครงการฯ และฝ่ายสนับสนุนเป็นฝ่ายหนึ่ง ส่วนอีกฝ่าย คือ ฝ่ายคัดค้านโครงการฯ
ความไว้วางใจ	หมายถึง	ความคาดหวังในพฤติกรรมของผู้อื่นและยังเต็มใจที่จะยอมรับความเปราะบางที่อาจจะเกิดขึ้นจากคำพูด และการกระทำหรือการตัดสินใจของคนอื่น
ช่องทางการสื่อสาร	หมายถึง	วิธีการที่สารถูกนำข้อมูลไปสู่ผู้รับ ซึ่งในการสื่อสารแบบสันติวิธีนั้นช่องทางการสื่อสารต้องเปิดให้กับฝ่ายต่างๆ เพื่อประโยชน์ในการที่สามารถทำการสื่อสารกันได้อย่างเปิดเผยและจะมีผลต่อการทำความเข้าใจสารระหว่างกัน ซึ่งช่องทางการสื่อสารนั้นจะรวมถึงการสื่อสารผ่านบุคคลที่สามด้วย

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1) เพื่อสร้างความเข้าใจในเงื่อนไขเกี่ยวกับการใช้แนวทางสันติวิธีในสถานการณ์ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจริง
- 2) เพื่อขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้แนวทางสันติวิธีในประเทศไทย ทั้งนี้เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับสถานการณ์ความขัดแย้งอื่นๆต่อไป